

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 1
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА № 2

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»

**УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ
ВІДНОСИН:
НОВАЦІЇ РЕКОДИФІКАЦІЇ
ЦИВІЛЬНОГО (ПРИВАТНОГО)
ПРАВА УКРАЇНИ**

**Матеріали XIX науково-практичної
конференції, присвяченої 99-й річниці з дня народження
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента АН УРСР
В. П. Маслова**

(Харків, 12 березня 2021 року)

Харків
«Право»
2021

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України : матеріали XIX наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 12 берез. 2021 р.). – Харків : Право, 2021. – 420 с.

ISBN 978-966-998-207-0

12 березня 2021 року кафедрами цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом із Національною академією правових наук України (відділенням цивільно-правових дисциплін) і Харківським обласним осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України» проведена міжнародна науково-практична конференція, присвячена 99-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР Василя Пилиповича Маслова.

Цей захід започаткований у 2003 році і відтоді традиційно відбувається кожного року, збираючи вчених-цивілістів закладів вищої освіти, провідних наукових установ і практичних працівників як України, так і інших держав.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень учених, присвячених актуальним проблемам приватного права (цивільного, житлового, сімейного, права інтелектуальної власності), а також проблемам господарського права.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам закладів юридичної вищої освіти (факультетів ЗВО), а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, юристам-практикам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне, сімейне, житлове, цивільно-процесуальне та господарське законодавство.

УДК 347(477):005.342

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021
- © Національна академія правових наук України, 2021
- © Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України», 2021
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2021

ISBN 978-966-998-207-0

Коструба А. В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права на-
вчально-наукового юридичного інсти-
туту ДВНЗ «Прикарпатський національ-
ний університет імені Василя Сте-
фаника»*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1. Однією з сучасних проблем вітчизняної правової науки є дискурс приватно-правового виміру природи держави. Дослідження природи держави з давніших часів є предметом пошуку гуманітарних наук, в тому числі філософії. На теперішньому етапі розвитку, в державі, окрім політичних, спостерігається група явищ соціального характеру, які мають пріоритетне значення в громадянському суспільстві. Тому розкриття феномену держави за допомогою приватно-правового інструментарію має актуальне значення на сучасному етапі розвитку не тільки правової науки, але й законодавства України.

Досягнення наведеного забезпечується трансдисциплінарним підходом до з'ясування правової природи держави, для якого характерно перенесення усталених когнітивних схем в іншу площину наукових традицій. Вирішення поставленого завдання відкриває нам положення дуалістичної теорії держави Георга Сллінека. Вчений заперечує об'єктивний характер держави, досліджує його як феномен суб'єктивної свідомості. Держава, на його думку, це категорія, зміст якої розкривається через соціальне. Громадянське суспільство як самоорганізована система не має відчувати на себе вплив держави, який необумовлений її власним волевиявленням. Отже, держава є засобом соціального компромісу членів громадянського суспільства і розглядається через сукупність ознак, обумовлених її соціальною природою. Вона є юридичною формою та правовий засіб забезпечення інтересу громадянського суспільства, що здійснюється шляхом його структурної самоорганізації за культурною ознакою.

2. Держава виступає не тільки як форма забезпечення такого соціального компромісу, але й як активний та рівний учасник відповідних

правових відносин. Отже, держава є соціальною реальністю, зміст і характер якої не вичерпується виключно фізичними рисами, а може також мати абстрактний образ свого існування.

Традиційно цивільно-правова наука до суб'єктів права відносить фізичну та юридичну особу. Деякі вчені взагалі заперечували існування держави як суб'єкта права, наводячи аргумент, що дійсним суб'єктом є не стільки держава, яка зберігає значення засобу розвитку суспільних відносин, як її органи, наділені відповідною дієздатністю. Пояснення цієї позиції полягає в тому, що у радянський період держава виступала в цивільному обороті через численні державні підприємства та установи, які визнавалися юридичними особами. Така негативна традиція зберіглась і сьогодні.

3. Повертаючись до класифікації суб'єктів цивільного права зазначимо, що первинним, за критерієм автономності її волі, є фізична особа. Інші суб'єкти, із наведеного кола, похідні від волі саме фізичної особи. Реалізації інтересу фізичної особи, може досягатися шляхом об'єднання осіб або поєднанням капіталу, що незмінно призводить до створення самостійної юридичної конструкції *fictio*. За посередництвом встановлення квазі-самостійної волі, визначення суб'єктивного інтересу, закріплення інших зовнішніх ідентифікуючих ознак, надання необхідних матеріальних та фінансових ресурсів, конфігурується новий суб'єкт права – юридична особа, яка є носієм нових суб'єктивних прав, відмінних від суб'єктивних прав людей, що створили відповідну організацію.

4. Оскільки держава це союз інтересів осіб, об'єднаних в єдиний соціальний організм з метою їх забезпечення, то логічно, що юридична особа синтезує в собі не тільки ознаки присутні корпорації, але й ознаки, які присутні державі як суб'єкта права. Ця ідея була розвинута Жиліним О. О. у 1916 році та має відповідне теоретичне сприйняття на сучасному етапі розвитку доктрини цивільного права.

5. Метою держави є забезпечення інтересів громадянського суспільства. Для цього, держава вступає в достатньо широке коло відносин з іншими суб'єктами права, в тому числі до тих, в яких вона має домінувати перед ними (публічно-правові), а також до тих, в яких держава має паритетні права з іншими суб'єктами (приватно-правові). При цьому, забезпечення приватно-правових інтересів осіб так само є метою діяльності держави, як й публічно-правових, реалізація яких забезпечується, в тому числі, за допомогою приватно-правового інструментарію. Інакше кажучи, участь держави в цивільних правовідносинах не має факультета-

тивного характеру відносно публічно-правової складової. Це рівноцінні параметри функціонування держави в громадянському суспільстві.

6. На сьогодні, держава як юридична особа реалізує власну цивільну дієздатність через систему органів публічної влади, які мають персональну публічну правосуб'єктність для реалізації закріплених державою в Конституції України інтересів громадянського суспільства. Одночасно, такому органу надаються кореспондуючі його публічно-правовій компетенції відповідні приватно-правові повноваження, тобто органи публічної влади наділяються державою цивільною правосуб'єктністю. В такий спосіб орган публічної влади отримує фрагментарно-функціональну цивільну дієздатність держави як суб'єкта цивільного права, яка її не має.

7. Природна дефектність цивільно-правової дієздатності держави полягає в неможливості реалізації суб'єктивних цивільних прав та виконання юридичних обов'язків держави в інший спосіб, ніж встановлений для виконання нею публічно-правових функцій, тобто виключно через органи державної влади. Наведене вказує на поліструктурність організації функціонування держави в цивільних правовідносинах. Сенс цієї ознаки розглядається в трансформації відповідного обсягу цивільної дієздатності держави в структуру цивільній дієздатності органу державної влади.

На сьогодні така модель відносин між державою та юридичними особами публічного права цілком вписується в конструкцію цивільно-правового інституту «необхідного» представництва, мета якого полягає в компенсації недоліку дієздатності довірителя. Чи є це виправданим?

8. Представництво передбачає вчинення дій в інтересах довірителя, яке не кореспондується з інтересом повіреної особи, який полягає в отриманні індивідуалізованого блага. В нашому випадку інтерес держави та інтерес її органів влади тотожні. Тобто, ідея представництва як така відсутня. Крім того, збереження правосуб'єктності за відсутності дієздатності особи створює нерозв'язну колізію в теорії правовідносин. Отже, відсутність дієздатності впливає на правосуб'єктність, а безсуб'єктні правовідносини не мають можливості правореалізації. Таким чином, природа відносин між державою та органами державної влади має спільні риси з сутністю правовідносин юридичної особи та її органами управління, що зайвий раз підтверджує віднесення держави до юридичних осіб та виключення з їх кола органів державної влади.

9. Тобто, держава є юридичною особою, в якому органи державної влади мають виконувати функції органу управління такою особою.

Орган державної влади не повинен мати власної правосуб'єктності. Нажаль в цивільному законодавстві України вказане питання вирішено в іншій площині, що створює передумови для його системного реформування.

Красицька Л. В.,

доктор юридичних наук, доцент, професорка кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

Закон України від 12 липня 2018 року №2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», який набрав чинності 02.08.2018 року, визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти, та забезпечує правове регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та їхніх родичів. Крім того, цим законом було внесено зміни до ст. 44 ЦК України «Опіка над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також особи, зниклої безвісти» та до ст. 46 ЦК України «Оголошення фізичної особи померлою». Проте більше ніяких змін ні до ЦК України, ні до ЦПК України внесено не було, хоча системний аналіз положень цього закону свідчить про наявність не врегульованих відносин, пов'язаних з визнанням особи, зниклою безвісти.

По-перше, звернемося до положень законодавства щодо набуття правового статусу особи, зниклої безвісти. Згідно з частинами 1–3 ст. 4 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» особа набуває статусу такої, що зникла безвісти, з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи безвісти та її розшук або за рішенням суду. Особа вважається зниклою безвісти до моменту припинення її розшуку у порядку, передбаченому цим Законом.

Як бачимо, законодавець передбачає два порядки набуття особою статусу такої, що зникла безвісти: 1) адміністративний порядок, коли подається заява про факт зникнення особи безвісти та її розшук; 2) судовий порядок, коли набуття особою статусу такої, що зникла безвісти, повинно відбуватися за рішенням суду.

Наукове видання

**УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН:
НОВАЦІЇ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО (ПРИВАТНОГО)
ПРАВА УКРАЇНИ**

**Матеріали XIX науково-практичної конференції,
присвяченої 99-й річниці з дня народження
доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента АН УРСР
В. П. Маслова**

(Харків, 12 березня 2021 року)

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку та поширення через мережу Інтернет 09.04.2021.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 23,33. Вид. № 2763.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.